REPETITION AS PARADOX

Alexandra Crăciun
Assoc., Prof., PhD,University of Bucharest

Abstract: Repetition has become central in understanding our postmodern identity. Deleuze, Derrida, Baudrillard were rather operating with concepts like repetition and difference in framing a liquid relation between the Self and the Other. Wihin this evanescent relation, the self becomes a repetition of the Other as well as an avatar of the "differance". Repetition leads, thus, to the deconstruction of the "proper name" making imposible its irrepetability. Without a proper name, the "signature" loses its referentality. Its deictic function tracing the presence of the autor is - in the end - reiterating its absence from the text.

Keywords: repetition, differance, identity, postmodernism, signature

Cred că există întotdeauna un altul de faţă în clipa morţii extreme pentru a ne despuia de propria noastră viaţă."[1] spunea Artaud inaugurînd o nouă definiție regresivă a identității în care concepte precum "diferenţă" şi "repetiție" devin centrale. "*(...) diferenţa şi repetiţia au luat astfel locul identicului şi negativului, identităţii şi contradicţiei. Căci diferenţa nu implică negativul şi nu se lasă dusă pînă la contradicţie decît în măsura în care continuăm să o subordonăm identicului."*[2] arăta Gilles Deleuze. Tot Deleuze observa: *"A repeta înseamnă a te comporta în raport cu ceva unic sau singular care nu-şi are seamăn sau echivalent."*[3]Din punct de vedere teoretic, avem de-a face cu două tipuri de repetiție: o repetiție de tip "poetic", liturgic, emoțional, o repetiție care reiterează, generînd un fel de continuitate cu faptul sau momentul repetat și repetiția strict "funcțională" care creează serial doar echivalențe de termeni consecutivi. *"Dacă repetiţia există, ea exprimă în acelaşi timp o singularitate opusă generalului, o universalitate opusă particularului (...). Repetiţia este, în toate privinţele transgresiune.Ea pune în discuţie legea denunţă caracterul nominal sau general al acesteia, în folosul unei realităţi mai adînci şi mai fine.*[4]*(...) Repetiţia aparţine umorului şi ironiei; ea este prin natură transgresiune, excepţie, manifestînd mereu o singularitate în pofida particularului supus legii, un universal în pofida generalităţilor cu caracter de lege.În repetiţie, se află aşadar concomitent întreg jocul mistic al pieirii şi al mîntuirii, întreg jocul teatral al vieţii şi al morţii, întreg jocul pozitiv al bolii şi al sănătăţii."*[5]

În viziunea lui Deleuze, repetiţia poate fi privită ca noutate, ca libertate, opusă legilor naturii, opusă legilor morale şi particularităţilor memoriei. Ea apare în dublă ipostază, atît în destinul tragic, cît şi în cel comic. Rezultă, de aici, doi avatari: (1) repetiţia goală – acea repetiţie care îl reia pe *acelaşi* (repetiţia lui *acelaşi*); ea stă la baza simulacrului (fotografia, imaginea TV) și (2) repetiţia plină – în opoziţie, e acea repetiţie a *celuilalt*, cea care impică ritmul şi gestul; ea e o repetiţie dinamică şi stă la baza transferului. Practic, repetiţia plină e categoria care girează evoluţia lumii. *"Repetiţia apare deci ca o diferenţă, dar o diferenţă absolută fără concept (...) Repetăm cu atît mai mult trecutul cu cît ne reamintim mai puţin de*

[1]Antonin Artaud, Van Gogh, le suicide de la société , citat în Jacques Derrida , *Scriitura și diferența* , Editura Univers, București, 1998, p.317;
[2] Gilles Deleuze, *Diferență și repetiție*, București, Editura Babel 1995, p. 7;
[3] *Ibidem*, p. 13;
[4]*Ibidem*, pp. 14-15;
[5]*Ibidem*, p. 18-19;

BDD-A30469 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:27 UTC)

el, cu cît suntem mai puţin conştienţi că ni-l reamintim."[6] Această repetiţie se poate opune identităţii. Repetiţia lui Deleuze nu respectă, ci mai degrabă neagă obiectul repetat, aşa cum fotografia lui Barthes nu repeta modelul ci, se constituia ca o sentinţă de moarte. Postularea ei ca diferenţă fără concept dezintegrează repetiţia, luîndu-i atît sursa cît şi mijlocul de raportare la ea. În loc să fie centripetă, repetiția are un aspect centrifug, de eliberare. Din punct de vedere psihanalitic, noi repetăm fiindcă refulăm, iar repetiţia implică o întreagă suită de măşti, travestiuri, deghizări. Statutul nostru psihanalitic e, în fond, o formă a repetiţiei, un mod de a deriva identitatea pentru eliberarea ei. *"Repetiţia e cu adevărat ceea ce se deghizează constituindu-se, ceea ce nu se constituie decît deghizîndu-se."*[7]Lucrul deghizat - e deghizant în repetiţie, are deci o funcţie simbolică. Repetiţia goală e forma periculoasă, în care categoria lui *aceluiași* se trădează pe sine, duplicîndu-se. Reluînd modelul din psihanaliză, masca, travestiul, ca forme ce urmează să denunţe identitatea, nu sunt decît moduri de negare a ei. În schimb, în momentul în care travestiul construieşte o repetiţie a altcuiva, aceasta eliberează, trădează, dar în acelaşi timp salvează identitatea.

Cele două tipuri de repetiţie, chiar dacă sunt opuse, nu sunt independente. Repetiţia goală e sensul material al repetiţiei pline, în timp ce repetiţia plină e sensul spiritual al repetiţiei goale. Această complementaritate nu face decît să ilustreze faptul că repetiţia e o diferenţă fără concept. Conceptul nu reprezintă deci ideea în sensul strict, ci dimensiunea spirituală, inefabilă, intensivă a repetiţiei. Diferenţa înseamnă divergenţa şi descentrarea. Repetiţia se plasează astfel ca deghizare şi deplasare. Ea îşi asumă descentrarea diferenţei, dar gestionează diferit conceptul.

Între repetiţie şi diferenţă se plasează un concept destul de controversat, cel al "reîntoarcerii" şi ne referim aici, evident, la Nietzsche, la Zarathustra. "Reîntoarcerea" înseamnă o repetiţie, dar fără valoarea identicului. "Reîntoarcerea" e de fapt o ilustrare atît a repetiţiei goale în ipostaza ei tragică, de anulare, de slăbire a primei apariţii, dar poate fi într-un model afirmativ, o repetiţie plină, o repetiţie instauratoare, ce are capacitatea de a schimba structura lumii.

Scriere este pînă la un punct, o formă a repetiției instauratoare, pentru că rolul receptorului este acela de a relua prin citire prezenţa emiţătorului. Repetiţia aceasta, în lectură, are însă un principiu infinit pentru că ea se poate reitera de cîte ori textul este re-citit. Reprezentarea în cazul scrierii, în cazul lecturii deconstrucţioniste este, deci, o *repetiţie plină*, a "celuilalt", în care cititorul reface prezenţa primului autor. În acelaşi timp, textul parcurs în această repetiţie suferă un simptom ce se aseamănă mult cu împlinirea caracteristicilor de "simulacrum" pe care le are *repetiția goală.* Textul este îndepărtat de autorul lui şi are statutul măştii de carton care, în afara jocului, fără un subiect care să o încarneze, îşi pierde sensul. Masca aceasta este deschisă tuturor lecturilor unei reiterări infinite, aşa cum textul poate fi citit cu o infinitate de voci. *"Ceea ce caracterizează lectura este trecerea lui langue în parole*."[8] Derrida. Această metamorfoză este în fond, registrul lui *differance*. *Differance* înseamnă amânare, derivarea sensurilor. Ceea ce se întîmplă cu textul în lectură ţine de această îndepărtare a vocilor ce îl citesc, o atribuire de sensuri diferite, trimiţînd însă mereu, către acelaşi semnificant.

Se poate spune, deci, că există o forţă centripetă ce împiedică dispersia, o forţă denumită de către deconstrucţionişti *maintenance*. Această forţă este cea care, împiedicînd dispersia totală a sensurilor, face ca textul să poată fi interpretat în voci diferite. Apoi putem vorbi despre unsoi de "amânare", de "întîrziere", prin faptul că sensul este fie anticipat, fie reluat ca text potential, aşa cum, din punct de vedere lingvistic, *langue* este întotdeauna

[6]*Ibidem,* p. 33;
[7]*Ibidem,* p. 35;
[8] Jacques Derrida, *Diseminarea,* Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1997, p. 248;

BDD-A30469 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:27 UTC)

modificată de *parole*. Vocea care citeşte textul devine dominată în raport cu vocea autorului. Amânarea, întîrzierea se exercită prin vocea lectorului ce ocultează vocea autorului, reluînd-o, sau mai bine spus transformînd-o într-o "condiţie de posibilitate", ce face imposibilă decelarea conceptuală între formă şi sens: "*Difference nu este un cuvînt, nu este nici un concept, el denumind în fond condiţia de posibilitate sau imposibilitate a tuturor cuvintelor şi a tuturor conceptelor. Faptul că el continuă să semnifice şi după ce structura lui a fost atacată, faptul că el semnifică amânare, deci lipsa prezenţei, dovedeşte că el poate fi un concept, atacînd unitatea conceptelor."*[9]

Difference este deci, aşa cum observa Derrida, un concept ce se aplică lui însuşi, *difference* fiind astfel obiectul lui *difference*. Acest cuvînt deci are caracteristicile "urmei", pentu că "urma" este marca "*absenţei unui element, element ce nu lipseşte, fiind prezent altundeva, ci pentru că el însuşi e constituit ca o urmă*. "[10] Deci fiecare "urmă" este o "urmă a urmei", deci nu un semn al existenţei, cu un semn al absenţei. Totuşi, astfel formulată, "urma" depăşeşte opoziţia prezenţă/ absenţă. Această manifestare a altuia în acelaşi care ţine tocmai de categoria repetiţiei pline a lui Deleuze, este o condiţie a manifestării psihanalitice a Celuilalt. *Difference* va fi astfel primul şi ultimul cuvînt, primul şi ultimul concept, căci el prin statutul său de amânare, de îndepărtare, ca şi "urma", este chiar propria sa negaţie: *"o be under erasure"*. *Difference* devine astfel centrul, absenţa totală capabilă să constituie toate urmele, centrul ce generează toate *difference*-ele.

Astfel, *difference*, cel care poate deriva din sine "urma", "absenţa", "signature" îşi manifestă transcendenţa în raport cu celelalte concepte. *Difference,* ilustrînd întreaga filozofie a scrierii în postmodernitate, este numele Dumnezeului deconstrucţionist, care este un zeu mort, absent, care se înscrie în lume prin *difference*-ele sale, într-o teologie negativă, impură. *Difference* nu e niciodată prezenţă, nu e niciodată ceea ce este, este întotdeauna un proces, o tensiune între două forţe, ceea ce subminează posibilitatea sa teologică de a exista ca punct central.

Un alt concept interesant, în aceeaşi categorie, este acela de "nume propriu". Numele propriu reprezintă un punct de contact între limbă şi lume. El indică o individualitate concretă, fără să mai trimită obligatoriu la un concept. Această nominalizare ţine de chiar sensul limbii, de asimilarea trăsăturilor distinctive ce separă semnele, pentru că un adevărat nume propriu înseamnă un nume irepetabil. De fapt, după Derrida, numele propriu este o pură apelaţie a ceea ce este absolut diferit. Numele propriu înseamnă un vocativ absolut care, însă, nu cheamă pentru că orice chemare înseamnă distanţă, înseamnă amânare, înseamnă *difference*. Rezultă că numele propriu va fi astfel întotdeauna impropriu, el denumind, de fapt, ceea ce nu poate fi denumit. "*Numele propriu nu aproprie, ci deproprie, exproprie."* remarca Derrida. Iar abisul în care se dezvoltă "unicul", "propriul" este chiar Demiurgul. Zeul devine astfel cel mai puternic nume propriu, dar şi numele confuziei lingvistice. Ca în "anagrama a lui Yahwe, fiecare nume propriu suferă coroziunea numelui comun. Iată deci paradoxul numelui propriu. El, asigurînd în principiu existenţa unică a obiectului căruia îi dă nume, îi garantează dispariţia, prin posibilitatea sa de a semnifica alţi referenţi.

Numele propriu, de fapt, se naşte pentru marcarea identităţii obiectului într-o dependenţă directă între semnificat şi semnificant motivată prin botez, iar această identitate a obiectului este tocmai cea atacată în formula numelui propriu. Naşterea şi moartea sunt şi ele momente ce deconstruiesc valoarea semnificativă a numelui propriu, el devenind într-un aspect vocativ, prezenţial, un semn cu durată de viaţă limitată.

Un caz aparte în aceeaşi categorie a semnelor strîns legate de referent este cel al deicticelor, cuvinte ce trimit automat la un anumit obiect. Aceste nume comune, ce trimit

[9] *Ibidem,* p. 304*;*
[10] Jacques Derrida, *Scriitura și diferența*, Editura Univers, Bucureşti, 1998, p.131;

BDD-A30469 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:27 UTC)

contextual la obiecte specifice, funcţionează practic asemenea unor substitute ale numelui propriu. Paradoxul însă este că aceste deictice, ca şi numele proprii, nu supravieţuiesc: *Eu sunt* – rămîne enunţat chiar dacă cel care l-a enunţat continuă să existe sau nu.

Această premisă ţine tocmai de atacarea naturii deictice a deicticelor, demonstrînd faptul că o referinţă lingvistică asupra prezenţei nu este o referinţă fundamentală privind existenţa acelui obiect. Numai o prezenţă absolută, cum ar fi aceea a transcendentului, ar justifica întîlnirea, suprapunerea referinţei lingvistice cu prezenţa. Natura finită a existenţei noastre aduce un raport circumstanţial cu timpul, raport tradus prin "amânare". Această "amânare" impune corodarea numelui propriu după cum a impus cîndva corodarea numelui comun. Această nominalizare ţine de însuşi sensul limbii, de asimilarea trăsăturilor distinctive ce separă semnele. Ceea ce defineşte numele propriu într-un sens al lui generic ar ţine de irepetabilitatea lui. Numele propriu deci ar trebui să fie o pură apelaţie a ceea ce este absolut diferit. Numele propriu e cel care-şi contrazice propria structură pentru că ar trebui să fie irepetabil dar nu e, şi e de fapt nume comun. Cazul deicticelor e cazul acelor pronume ce trimit la obiect, avînd la rîndul lor funcţiuni similare numelui propriu. Contradicţia deicticelor ţine de posibilitatea lor de a supravieţui vocativului. Atunci cînd spunem *Eu sunt*...de fapt, performăm un act deictic care supravieţuieşte momentului enunţării, iar această supravieţuire dinamitează sensul "arătător". Transformarea deicticelor în cuvinte non-referenţiale nu face decît să anunţe moartea subiectului.

Eu sunt enunţat prescrie de fapt dispariţia subiectului şi negaţia acestui enunţ: *Eu sunt = Eu nu sunt*. Faptul este cumva anticipat de Heidegger, care credea că subiectul se revelează abia odată cu experimentarea "*Nimicniciei*": *"Nimicul este ceea ce a făcut cu putinţă starea-de-revelare a fiinţării ca fiinţare pentru Da-sein-ul uman. Nimicul nu este cel care oferă termenul opus fiinţării, ci el ţine în chip originar de esenţa însăşi. În fiinţa fiinţării survine nimicnicirea proprie nimicului."*[11]

Derrida, atunci cînd vorbeşte despre identitate ca funcţie a lui "celălalt" implică şi el experimentarea acesta a 'nimicniciei", a golului, a absenţei, a unui fel de "*Nichtung*". Este cumva, un mod de revelare a identităţii pe care l-am întîlnit demult, în mitologia lui Ghilgameş? Ghigameș își definește "identitatea de sine" ("*Selbstsein*" pentru Heidegger), află ceea ce e și ceea ce nu e, doar atunci cînd înțelege că a murit Enkidu. Pentru că Enkidu era o parte lui, era Celălat, "cel care ucisese cu el lei". Moartea lui Enkidu provoacă teamă și "nimicnicie", "aduncîndu-l în fața ființării ca ființare"[12] .Și atunci ne întrebăm: nu este oare această mitologie a morţii "Celuilalt" ("*der Andere*": Freud, "*Autre/A*": Lacan) o repetiţie plină?

Jaques Derrida observă că există practic două modalităţi de a asimila alteritatea pentru construcţia subiectului. Prima formă, definită ca "*introiecţie"* se referă la asimilarea Celuilalt prin topire în interiorul primei identităţi. Această asimilare neagă persistenţa obiectului repetat ce nu-l mai bîntuie pe subiectul care repetă. Opusă ei, este asimilarea prin "*încorporare",* o asimilare a alterităţii ca parte străină în corpul primului subiect. Cu o terminologie funerară, Derrida asociază funcţiile încorporării cu cele ale "criptei" ce păstrează cadavrul, delimitîndu-l prin îngrădire. Cazul opus, este celal asimilării totale, este cazul îngropării, al dizolvării, al transferului, pe baza unor rituri de trecere. În mitologiile tradiţionale, cadavrul trebuie dizolvat, trebuie asimilat de pămînt, astfel încît consistenţa sa periculoasă, tumorală, să nu pericliteze existenţa colectivităţii. În aceeaşi retorică, la nivel identitar, repetiţia plină, într-adevăr valabilă, nu este repetiţia încorporării, ci aceea a

[11] Martin Heidegger, *Ce este metafizica* în volumul *Repere pe drumul gândirii,* Bucureşti, Editura Politică, 1988, p.44;

BDD-A30469 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:27 UTC)

"*introiecţiei"*. *"Introiecţia"* salvează dezvoltarea unei sciziuni interne de conştiinţă pe care subiectul ce repetă o poate dezvolta în momentul încorporării.

Un alt concept lansat de Derrida şi, care intră în paradigma "numelui propriu", e acela de "*signature"* (semnătură). *"Signatura"* e de fapt un mod de exercitare personal, al numelui propriu. Nu mai avem un caracter vocativ, ci unul asumat de către emiţător. Paradoxul "*signaturii"* decurge tocmai din caracterul contradictoriu al numelui propriu, cel care supravieţuieşte obiectului pe care-l desemnează. Acest nume propriu, în loc să moară împreună cu referentul său, nu numai că-l numeşte în continuare, dar şi continuă să vorbească în numele referentului. Asemenea oricărui semn, asemenea pronumelui personal *eu*, *"signatura"* poate funcţiona în absenţa emiţătorului. Prin urmare, chiar atunci cînd emiţătorul există, "semnătura", nu face decît să evoce propria sa capacitate de a vorbi în absenţa referentului.

Ca marcă a identificării, a existenţei mele, "semnătura" mea este chiar cea care mă anihilează, anunţîndu-mi moartea separîndu-mă, a-priori, de existenţa mea.

Cred că există întotdeauna un altul de faţă în clipa morţii extreme pentru a ne despuia de propria noastră viaţă."[13] spunea Artaud marcînd dispariția subiectului repetat in abis de propria sa semnătură ca formă de perpetuare dar și de anihilare a sa.

BIBLIOGRAPHY

Artaud, A., *Van Gogh, sinucigaşul societăţii. Pentru a pune capăt judecăţii lui Dumnezeu*, Editura Est, 2004;

Bennington, G/ Derrida, J., *Jacques Derrida*, Chicago-London, University of Chicago Press, 1994;

Steven Connor, Cultura postmodernă. O introducere în teoriile contemporane, București, Editura Meridiane, 1999;

Derrida, J., *Diseminarea*, Editura Univers Enciclopedic , București, 1997;

Deleuze, G., *Diferență și repetiție*, București, Editura Babel 1995,

Derrida, J., *Scriitura și diferența*, Editura Univers, București, 1998;

Heidegger, H., *Ce este metafizica* în volumul *Repere pe drumul gîndirii*, București, Editura Politică, 1988;

[12] *Idem.*

[13] Antonin Artaud, *op.cit*, p. 371;

BDD-A30469 © 2019 Arhipelag XXI Press

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:27 UTC)